

Istraživanje lokaliteta Crikvenica-Igralište 2007.

Exploration of the Igralište site in Crikvenica in 2007

Goranka Lipovac Vrkljan
Bartul Šiljeg

Primljeno/Received: 11. 03. 2008
Prihvaćeno/Accepted: 08. 04. 2008

Nastavak istraživanja na lokalitetu Crikvenica-Igralište, antičkom Ad turresu, donio je niz novih saznanja o keramičarskoj radionici koja je djelovala od 1 st. pr. Kr. do kraja 2. st. po. Kr. Velika peć je definirana u svim gradbenim elementima. U manjoj peći na istočnoj strani istraživanog prostora otkriven je niz proizvoda ove radionice: vrčevi, lonci, amforete, tubuli, suspensure itd. Definiranjem naplavinjskog sloja vremenom kasne antike te njegovim dizanjem došlo se do pojedinih struktura življenja radionice. Uglavnom se radi o nizu prostorija, popločenja i kanala za vodu.

Ključne riječi: antika, Crikvenica, Ad turres, keramičarska radionica, peći, amfore
Key Words: Classical Antiquity, Crikvenica, Ad turres, pottery workshop, kilns, amphorae

U razdoblju od 28. lipnja do 16. rujna 2007. na prostoru lokaliteta **Crikvenica- Igralište** (Crikvenica, Primorsko-goranska županija), nastavljena su arheološka istraživanja¹. Arheološka iskopavanja provedena su na prostoru pomoćnoga nogometnog igrališta NK Crikvenice, u Kotorskoj ulici, na površini približno 2000 m². Istraživanja na lokalitetu Igralište nastavljena su na prethodna probna sondiranja 2004. godine i prva sustavna arheološka istraživanja 2006. g. Rezultati provedenih istraživanja na lokalitetu Crikvenica-Igralište objavljeni su unutar nekoliko publikacija (Lipovac Vrkljan 2005; 2005a; 2006; 2007; 2007a).

Ovogodišnja su istraživanja nastavljena na istom prostoru lokaliteta koji je bio otvoren 2006. godine. Višeslojnost arheoloških nalaza kao i debljina sloja sa drenažnim taracom na cijeloj površini od blizu 2000 m² iziskivali su detaljnije i usporeno istraživanje. Na cijeloj otvorenoj površini utvrđeno je da se radi o značajnoj lokalnoj keramičarskoj radionici. Protezanje radioničkoga kompleksa nije definirano s obzirom da se unutar svih profila nastavljaju nalazi, a što nedvojbeno ukazuje da se ova radionica proteže šire od prostora na kome smo započeli arheološka iskopavanja. Sigurno je da zajedno s glavnim nogometnim igralištem NK Crikvenica u Kotorskoj ulici (Dračić 1991; Starac 1991) čini jedinstveni arheološki lokalitet Crikvenica-Igralište, antički Ad turres.

1 Istraživanje u Crikvenici financirala je lokalna samouprava - Grad Crikvenica uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Institut za arheologiju u Zagrebu proveo je istraživačke radove u okviru projekta „Sjeverno Hrvatsko primorje u kontekstu antičkog obrambenog sustava“, voditeljice dr. sc. Goranke Lipovac Vrkljan, znanstvene suradnice u Institutu za arheologiju.

Arheološko se istraživanje provodilo prema Zakonu o zaštiti kulturne baštine (NN br. 69/99, 15/03 i 157/03) i Pravilniku o arheološkim istraživanjima Ministarstva kulture RH (NN 30/05), uz nadležnost Konzervatorskog odjela u Rijeci, a u suradnji s Pomorskim i povijesnim muzejom hrvatskog primorja.

Istraživanja u Crikvenici 2007. godine vodila je dr. sc. Goranka Lipovac Vrkljan iz Instituta za arheologiju u Zagrebu, a zamjenik voditeljice bio je dr. sc. Bartul Šiljeg iz Instituta za arheologiju u Zagrebu. Obradu pokretnog keramičkog materijala vodila je mr. sc. Ivana Ožanić Roguljić iz Instituta za arheologiju. Dokumentacijske radove vodili su absolventi arheologije i diplomirani arheolozi: Jasna Ujčić, dipl. arh., Tihana Pavlek, dipl. arh., Mirna Vujović, absolventica i Nikolina Antolić, absolventica. Geodetsko snimanje i izradu nacrtne i računalne dokumentacije vodili su absolvent geodezije Marin Jurčević, studenti Iva Malavić i Mateo Gašparović. Foto i video dokumentaciju vodio je Dragan Pelić, fotograf i vanjski suradnik Instituta za arheologiju.

Tijek istraživanja 2007. g. na prostoru lokaliteta Igralište

Ovogodišnja arheološka iskopavanja, kao je već spomenuto, nastavila su se izravno na prošlogodišnja. Sav prostor arheološkog terena podijeljen je na dva dijela (nisu dokumentacijski upisana): južni i sjeverni dio (granica ovih dvaju dijelova je recentna cijev za oborinsku vodu i kanalizaciju, **SJ 210**, □E-15, 18; F-11, 15; G-6, 11; H-5, 6 (▼2,59 – ▼2,69 m/nm)). Cjelokupno ovogodišnje istraživanja orijentirano je na južni dio terena kako bi barem ovaj dio detaljno istražili. Na sjevernom dijelu terena selektivno se čistilo i istraživalo pojedine arheološke objekte s obzirom da za sustavno istraživanje ovog prostora nije ove godine bilo vremena. Nastavljeno je čišćenje, odnosno skidanje sloja naplavinjske gline, **SJ 002** s površine keramičarskog otpada odnosno slojeva označenih **SJ 004** (▼1,30 – ▼1,52 m/nm; ▼1,73 – ▼1,85 m/nm), **SJ 005 = SJ 025** (▼1,53 – ▼1,74 m/nm) i **SJ 076** (▼1,66 – ▼1,86 m/nm), koja se nalazi neposredno pod njime. Čini se da je naplavinjska glina sloj iz 5. stoljeća po. Kr., prema nalazu keramike te novca iz 4. i 5. stoljeća².

Na južnom prostoru terena ovogodišnjih istraživanja otkriveni su sljedeći arheološki objekti (odabrani pregled):

Struktura od tegula SJ 209 (Sl. 1), □D-16, 17; E, F-16, tj. kanal za odvodnju i dovod vode. Vjerojatno ovom sustavu pripada i SJ 135 i SJ 136 (takoder kanal od tegula) te čini organsku cjelinu sa SJ 209 kanala za dovodnju/odvodnju vode. Ovaj sustav kanala međusobno je povezan u jednu cjelinu i nastavlja se unutar istočnog profila SJ 137.

Struktura od tegula SJ 172, □E 16 je popločenje omeđeno sa SJ 209 s juga i zapada, a sa SJ 176 sa sjevera ovo opločenje čine tegule koje su dijelom znatno gorene. Dijelom te strukture su i suspensure koje su polukružnog oblika, velikih dimenzija. Namjena ovog opločenja je moguće vatrište nekog objekta unutar radionice. Poglavitno s obzirom da se nalazi unutar struktura zidova SJ 173□D, E 16 koju na sjeveru zatvara zid SJ 102. U svakom slučaju, ova dva nalaza, popločenja i suspensura, upotpunjuju spoznaje o proizvodnji unutar ove crikveničke radionice (u njoj se proizvode i suspensure i to posebnog oblika i veličine) kao i prenamjenama ovog prostora.

2 Zahvaljujemo kolegi Tomislavu Šeparoviću na analizi i preliminarnoj dataciji novca.

Sl. 1. Strukture kanala popločenja i zidova u kvadrantima □ D-16, 17; E, F-16.

Fig. 1. Structures of channels, lining and walls in quadrants □ D-16, 17; E, F-16

Slična je struktura od tegula **SJ 220**, □ E, D 18 kanal na odvodnju i dovod vode dio sustava kanala od tegula koji se pruža S – J i zaokreće pod pravim kutom prema istoku pod profil te se veže s SJ 137.

Ove godine je jasnije definiran i antički zid **SJ 102** □ F-16, 17, 18 usmjerenja I-Z, a pruža se paralelno sa SJ 097, sjeverno od njega. Nije vezan žbukom, pomiješan je s većom koncentracijom keramike. Preko zida prelazi SJ 135 kanal od tegula koji se pruža u smjeru S-J.

Važno otkriće je dio strukture peći **SJ 187**, □E-15, 16 od koso uslojenih tegula, kao u slučaju peći SJ 094, pruža se u smjeru S-J, a tegule se ukošene prema zapadu. Vjerojatno se radi o peći koja je u jednoj fazi ostala ispod opločenja SJ 172.

Popločenje od tegula **SJ 260** □ D – E-14 je struktura i pruža se u smjeru Z-I. Ova je struktura istih obilježja kao i SJ 172, moguće su istodobna i dio su radioničkog prostora koji je u jednoj fazi popločan.

Istraživanje velike keramičarske peći **SJ 094** (sl. 2), koja je orijentirana zapad – istok, drugi je važniji dio ovogodišnjih radova. Smještena je unutar □ E, F, G/9, 10, 11 (▼1,83 - 1,23 m/nm). Prošle smo godine definirali većinu stratigrafskih jedinica peći odnosno njezine dijelove: **SJ 094** - struktura peći; **SJ 062** – zapuna peći; **SJ 121** – ložište peći (praefurnium); **SJ 150** – lukovi ložišta; **SJ 151** – ojačanje luka ložišta; **SJ 122** – zapuna ložišta peći; **SJ 077** – zapadni rubni zid peći; **SJ 073** – sloj zapečene keramike; **SJ 075** – rebra lučnog svodenja; **SJ 071** – sloj zapečene crvene zemlje; **SJ 061** – sterilna zemlja u kojoj ili oko koje se nalazi peć; **SJ 125** – južni potporanj (pilastar) lučnom svodenju ložišta peći; **SJ 124** – sjeverni potporanj (pilastar) lučnom svodenju ložišta peći; **SJ 133** – ukop jame na prijelazu ložišta u komoru peći; **SJ 123** – zapuna jame na prijelazu ložišta u komoru peći; **SJ 126** – koncentracija ljubičaste masne ilovače – dio podnice; **SJ 134** – sloj s garom i ilovačom te ulomcima keramike i opeke; **SJ 127** – sloj sitnijeg kamenja i keramike pomiješan s ljubičastom zemljanom smjesom; **SJ 138** – struktura zida u □ G-9, 10.

Ove je godine nastavljeno pražnjenje zapune peći, **SJ 062**. Definirali smo sve gradbene, konstruktivne dijelove strukture peći. Nakon što je izvađena njezina cjelokupna zapuna, **SJ 062**, pronađena je dijelom očuvana podnica. Time je utvrđena apsolutna visina peći, (▼0,91 m/nm). Pri čišćenju zapune peći, SJ 062, uočeno je da se ona sastoji uglavnom od tegula. Moguće je da su one činile konstrukciju pokrova peći koja je urušena nakon posljednje faze pečenja. Definirano je i opločenje poda peći koje je bilo izvedeno pomoću tegula, **SJ 224**. Na kraju, u zapadnom dijelu peći, na njezinu dnu, definiran je završni sloj

SJ 294 □ F 9 (▼0,923 m/nm). Vrlo tanki sloj tvrde zapečene zemlje crvene boje na zapadnoj polovici peći SJ 094. Istočno od njega, do ulaza u peć iz prefurnija je **SJ 223**, a izgleda da je taj sloj i ispod SJ 294. Moguće je da je ovaj sloj bio na cijeloj površini poda peći, ali je skinut, a ostao je samo SJ 223 za koji se čini da je i ispod SJ 294. Taj odnos treba utvrditi.

Time bi unutar prefurnija bile utvrđene dvije podnice: **SJ 294** i **SJ 298**. Nije potpuno jasno radi li se o različitim kronološkim odnosima ili su to samo dvije različite boje iste podnice peći nastale zbog razlike u gorenju odnosno sastavu.

Bočni zidovi peći građeni su od nepečenih tegula poveznih slojem gline. Ovaj se sloj pri visokim temperaturama skrutio i pretvorio u šamotno vezivo izuzetno snažne čvrstoće. Cijela je konstrukcija bočnih zidova izravno građena na glini. Pri vrhu, na taj sloj tegula položen je sloj ukošenih tegula. Njihov nagib omogućavao je protok toplog zraka prema južnom i sjevernom kraju peći. Ponad njih položene su cjelovitije opeke. One su bile osnovica za lukove nosače rešetke. Nažalost, očuvane su samo ukošene tegule i bazne opeke. Lukovi nisu očuvani u cijelosti. Unutrašnje stranice zidova premazivane su šamotnom smjesom, **SJ 225**. Na taj način ojačana je izolacija unutrašnjosti komore peći i zidovi komore. Zabatni (zapadni) zid **SJ 077**, za razliku od bočnih, građen je od opeka manjih dimenzija.

Na prostoru prefurnija definirana je njegova podna razina SJ 298 □F-10 (▼1,019 m/nm). Iznad njega definirani su tragovi posljednjeg loženja - sloj luga, **SJ 277** □ F-10 (▼1,131 m/nm), **SJ 292** crni gar kružnog oblika je sastavni dio SJ 277 (miješaju se). Uz ovaj sloj pri dnu prefurnija definirano je još nekoliko različitih slojeva zemlje koji su bili izravno u dodiru s vatrom: **SJ 278**, **SJ 279**, **SJ 280**. Sloj crnoga gara SJ 292 prvo se pojavio u obliku polukruga na površini luga SJ 277. Boljim čišćenjem vidjelo se da tvori gotovo pravilan krug s kojim je vezana i nepravilna crna mrlja na njegovoj JZ strani. Ovaj sloj obrubljuje sloj crvene zapečene gorene zemlje, **SJ 282** □ F-10 (▼1,116 m/nm). Radi se o sloju masne i drobljive pjeskovite gline crvene boje koji "obrubljuje" lug SJ 277 i SJ 298 (koji je ispod SJ 277) s istočne strane. Ta zemlja ima više nijansi - od tamnosmeđe koja je najtvrdija do svjetlije smeđe i crvene koje su manje tvrde i više mrvljive.

Na samom ulazu u prefurniju otkrivena je pristupna rampa koja se sastoji od dvaju slojeva: sloja s pjeskom, žbukom i drobljenim ulomcima keramike, **SJ 288** □ E, F/10 (▼1,762 m/nm). Pojavila se na granici □ E, F-10, na razini SJ 076. Uz ovaj sloj rampu čini i **SJ 278** □ F-10 (▼1,3201 m/nm). Sloj je to ljepljive, tvrde i pjeskovite gline zelene boje, ispred ulaza u peć SJ 094 i malo unutar njega do SJ 282.

Također se definirala i vanjska struktura peći. Zapadna

peć, koja je prošle godine dobila i svoje terensko ime Ignacija, građena je unutar ukopa, u naplavinskoj glini. Poradi osiguravanja stabilnosti peći učinjene su graditeljske predradnje u smislu njezina statičkog osiguravanja. Bočne strane (sjeverna, zapadna i južna) oko komore za pečenje keramike osigurane su, odnosno ojačane zidnim strukturama (suhozidne kamene konstrukcije). Ovo je statičko ojačanje bilo nužno zbog opasnosti od bočnih pritisaka naplavinske gline na strukturu zidova peći. Gradbeni je tehnologija ovoga zidnog ojačanja bila sljedeća: na naplavinsku glinu, **SJ 258**, stavljao se sloj šljunka, **SJ 249**, a na sloj šljunka slijedio je sloj suhozida: sloj položenoga neobrađenoga ili poluobrađenoga sitnoga kamenja bez veziva, **SJ 235**, slojevi većeg kamenja **SJ 236** i **SJ 237**. Iznad njega polaže se sloj ulomaka graditeljske keramike, **SJ 140**, slijedi ponovo sloj sterilne gline, **SJ 061**, a ojačanje završava slojem s ulomcima graditeljske keramike, **SJ 073**. Tegule su položene s južne i sjeverne strane peći, a na pojedinim mjestima su jako nagorjele. Na južnoj strani peći **SJ 073** nalazi se između **SJ 075**, **SJ 062** i **SJ 142**, a na sjevernoj strani peći između **SJ 075**, **062** i **SJ 071**. Prethodne (2006) godine ovaj smo sloj označili kao sloj tegula starije peći **SJ 140**, što se ove godine negiralo novim nalazima. Širina ovog sloja statičkog ojačanja stranica peći iznosi 1,60 m. To statičko ojačanje na krajevima završava unutar zidne strukture koja ograđuje prostor oko peći; pri dodiru s peći ovaj sloj se, kao integralni dio, spaja sa zidovima peći. Praktički komora peći za pečenje je uokvirena trima zidovima.

Na istočnom dijelu terena lokaliteta Igralište radilo se na definiranju druge crikveničke peći, **SJ 103** □ C, D/18 (▼1,69 m/nm). Peć koja je prošle godine naznačena kao moguća, orijentirana je sjever-jug, s ulazom na jugu. Očuvao se samo donji dio njezine konstrukcije. Naknadnim intervencijama, dio njezine strukture zidova je negiran. Radi se o ukopima koji su bili vjerojatno vezani za kasniju prenamjenu ulaza zid, **SJ 022**.

Peć je pravilnoga pravokutnog tlocrta. Nalazi se zapadno od **SJ 022**, naslonjena uza sam antički zid. Obrubna struktura očuvana je na južnom, zapadnom i istočnom dijelu, dok sa sjeverne strane njezin završetak ulazi pod recentnu cijev za oborinske vode i šaht, **SJ 210**. Unutar te obrubne strukture nalazi se zapečena keramika amorfnih oblika. Istočni zid peći naslonio se gotovo na sam antički zid, **SJ 022**. Tek tanji sloj izolacijskog materijala (keramički ulomci pomiješani sa sitnijim ulomcima kamena i žbuke) dijeli ovaj zid od peći. Južni zid peći je definiran samo tankim slojem zapečene zemlje i tegulama koje su naknadno uklonjene i neupotrijebljene u neposrednoj blizini (južna strana prema prostoriji, **SJ 030**). Prema zapadnom zidu zaključujemo da je i ova peć imala zidove od slojeva tegula između kojih se nalazilo vezivo od gline, šamot. Tim istim vezivom premazana su unutrašnja lica zidova, kao u slučaju peći, **SJ 094**. U sredini zapune peći, **SJ 103**, koja je izrazito kompaktna i slijepljena od šamotnog sloja, uočeno je jedno rebro, dosta uništeno. Posebna zanimljivost ove peći je mnoštvo posebnih nalaza. Unutar njezine zapune je primijećena znatna koncentracija ulomaka kućanske keramike izrazito lokalnog tipa.

Pri kraju čišćenja zapune, **SJ 103** (sl. 3), naišli smo na podnice peći: radi se o tri sloja premaza poda peći koji su vjerojatno vremenski raznoliki. Osim ovih dijelova podnice peći, **SJ 274**, uočene su i druge strukture njezina dna: sloj **SJ 289** □ D-18 (▼1,437 m/nm). Sloj na samom ulazu u peć, **SJ 103**, na njezinoj je sjevernoj strani. Sastoji se od luga (izgorjelo drvo) i gara (manje nagorjelo). Moguće da je ovaj sloj išao dalje prema sjeveru - u profilu kod recentnog šahta se vidi tanki sloj luga između **SJ 273** i **SJ 290**, otprilike na istoj razini kao i vrh **SJ 289**.

Uz ove slojeve na sjevernoj strani male peći vezani su sljedeći slojevi, **SJ 290** □ Sloj masne i ljepljive pjeskovite gline D-18 (▼1,517 m/nm), s tragovima gara, zapečene zemlje i malo fragmenata keramike. Sloj je definiran samo sjeverno od ulaza u peć **SJ 274** pa do šahta. Potrebno je odrediti granice prema zapadu, a moguće da se prostire i istočno, preko zida **SJ 022**.

Sl. 2. Velika peć **SJ 094**, struktura peći s ostatkom zadnjeg loženja u prefurniju.
Fig. 2. Large kiln **SU 094**, structure of the kiln with the remains of the last fire in pre-furnace

Sloj tvrde zapečene zemlje/gline **SJ 291** □ D-18 (▼1,539 m/nm) pokazao se kada je skinut **SJ 273**, no vidljiv je samo njegov mali dio ispod šahta. Sloj pjeskovite gline pun zapečene zemlje i gara **SJ 297** □ D-18 (▼1,447 m/nm), ispod **SJ 289**, na ulazu u peć **SJ 274**. polukružno obrubljuje podnicu **SJ 285**.

Konačno definiranje ove peći bit će dovršeno iduće godine s obzirom da ostaje pitanje jasnog određenja situacije prefurnije na sjeveru i južnoga, zabatnog zida te peći. Ono što je očito jest činjenica da je ova peć bila namijenjena proizvodnji lokalne uporabne kućanske keramike posebnih oblika te da je doživjela niz pregradnji.

Također, za 2008. godinu ostaje i čišćenje i definiranje još jedne, sjeverne crikveničke peći. Radi se o **SJ 157**, □ H-12, G, H/13 (▼1,77 m/nm). Struktura peći vidljiva je po površini u tragovima. Uočeni su dijelovi triju rebara (moguće pet). Vjerojatno su dijelovi te iste peći **SJ 086**, **SJ 076** i **SJ 078**. Zanimljivost ove peći je situacija da je njezinu strukturu presjekao bunar **SJ 080**. Zsigurno se ne radi o istodobnom bunaru, kako se prethodne godine vjerovalo. Moguće je da se ovaj bunar kontinuirano koristio od srednjega vijeka i doba kada su na ovom prostoru bili pavlinski vrtovi do vremena 19. i 20. stoljeća, kada su to vrtovi Crikveničana. Kako smo ove godine uspjeli definirati samo gornji sloj ove peći i očistiti dio unutrašnjosti bunara, njezino definiranje ostaje za sljedeću godinu.

Posljednja ekipa istraživala je prostor istočno od antičkog zida **SJ 022** do istočnog profila. Ovaj prostor je bio dio radionice unutar koga su se proizvodile i pekle amfore. Naime, unutar crikveničke radionice proizvodnja predmeta izvodila se selektivno: pojedini njeni prostori bili su namijenjeni za točno određenu vrstu proizvoda: na zapadnom dijelu radionice proizvodila se građevinska keramika. Na središnjem i istočnom dijelu, do zida **SJ 022** proizvodila se kućanska keramika, a istočno od zida **SJ 022** proizvodile su se amfore. Ovaj zaključak temelji se na koncentraciji pojedine vrste keramičkih nalaza na pojedinim dijelovima radionice kao i prema nalazima vrsta peći unutar njih. Prema zaključcima istraživanja prostora istočno od zida **SJ 022**, mogući su sljedeći zaključci:

Ovaj prostor nastavlja se pod istočni profil i to većim dijelom. Za istraživanje je dostupan bio samo njegov manji dio, svega nekoliko metara.

Unutar tog prostora prevladavaju nalazi ulomaka amfora, ali i cijele amfore.

Uz njih nailazi se na znatnu koncentraciju podnih pločica – *spica*.

Na cijeloj površini ovog dijela prisutna je koncentracija jako zapečene crvene zemlje, uz izrazitu prisutnost šamotnih ulomaka. Uz ovaj sloj veže se i sloj gara.

Na pojedinim dijelovima, poglavito uz položene cijele

Sl. 3. Mala peć SJ 103, vide se: zid SJ 022, zidovi i podnica peći.

Fig. 3. Small kiln SU 103 with visible wall SU 022, walls and the floor board of the kiln

amfore, naišli smo na tragove vatrišta (radi se o onom istom vatrištu koga smo definirali tijekom probne sonde 2004. g. kao SJ 013).

Svi ovi elementi ukazuju da se na ovome prostoru, ali pod istočnim profilom, nalazi i sama peć za amfore. Nažalost, danas je ovdje parkiralište Gradske sportske dvorane i istraživanja nisu moguća. Uz ovu pretpostavku nije isključena niti mogućnost da se zapečena zemlja, gotovo šamot, našla na ovom prostoru sekundarno, kao dio otpada pečenja istočne peći SJ 274. O tome će zaključak biti moguć nakon provedenih analiza.

Cijelim prostorom prevladava drenažni sloj ulomaka amfora. Ovaj je sloj istodoban sa SJ 005 (= SJ 025 i SJ 074), slojem keramičke drenaže. Naime, cijeli je prostor radionice potaracan, izniziran jednim slojem keramičkog estriha koga čini keramički otpad. Na prostoru istočno od zida SJ 022, taj je drenažni sloj gotovo cijeli od ulomaka amfora položen na SJ 008. Uz njega posebno se izdvaja nalaz položenih amfora **SJ 156** □ B-18, položenih po duljini u jednom redu, u smjeru Z-I, od zida SJ 022 do istočnog profila sonde. Ukop amfora **SJ 296** □ B/18, 19 (od ▼1,4 m/nm do ▼1,259) ima izdužen oblik, odnosno oblik otisaka polovica amfora koje su bile ukopane poredane jedna iza druge (istraženo je 9 i pol), kao i šamota i pločica/tegula koje su s bočne strane učvršćivale amfore. To je dio drenažnog sustava.

U njima i oko njih ima tragova žbuke i gara, te građevinske keramike koja služi kao potporanj učvršćenju položaja ovih amfora. Izgleda da amfore omeđuju SJ 005 s južne strane. Južno od SJ 156 (amfore) nazire se sloj sterilne gline (nedefinirano).

Unutar ovog prostora pri skidanju SJ 005 naišlo se na zapečenu zemlju, **SJ 159** i vatrište **SJ 218**. Radi se o ljubičastoj kružnoj masnoj zemlji kružnog oblika, s tragovima gara i pepela (bijela mrlja u sredini). Na prostoru prema istočnom profilu,

□ B/18, 19 nađen je sloj sa žbukom i sitnijim kamenjem, **SJ 227**. To upućuje na blizinu nekog objekta koji se nalazi ispod parkirališta Sportske dvorane. I to je još jedan pokazatelj da se pod parkingom vjerojatno nalazi peć za amfore. Odmah uz ovaj sloj s amforama SJ 156, sjeverno od mikrosonde C uza zid SJ 022 nalazi se trag položene daske **SJ 295** □ B-18 (▼1,408 m/nm). Ova daska i red amfora sa zidom SJ 022 vjerojatno čine prostoriju. Analiza uzorka gara drveta bit će vrlo važno datacijsko određenje kronologije odnosa antičke arhitekture radionice, keramičkog otpada u drenaži i samog vremena djelovanja peći.

Uz opisane arheološke objekte, na kraju treba spomenuti i nalaz prostorije prislonjenu na zid SJ 022 i zapadno od njega. Prostoriju zatvaraju slojevi SJ 022, SJ 023, SJ 024 i SJ 108. Unutar zapune ovog objekta nailazilo se na dosta posebnih nalaza, posebno uporabnih: fibule, kopča, igla. Primijećeno je da unutar te zapune ne nalazimo SJ 025, već sloj zemlje koja je znatno kompaktnije tvrdoće i izrazitije smeđe boje. Usto javlja se i sloj žbuke, **SJ 030**, istočno od zida SJ 022. Ispod ovog sloja naišlo se na popločenje od tegula, SJ 250. Ove godine smo definirali njezin obris i početnu stratigrafsku strukturu s ostacima gara. Ostala istraživanja uslijedit će 2008. godine.

Utvrđena je (prethodna) pretpostavka da se na prostoru lokaliteta Igralište nalazi keramičarska radionica lokalnog obilježja. Uz vlasnika radionice, Seksta Metilija Maksima, otkriven je poseban tip amfora za koje pretpostavljamo da su se, kao lokalni tip, izrađivale u crikveničkoj radionici, a prema uzorku Forlimpopoli amfora (kasno republikanske i ranocarske amfore ravnog dna). Također, na cijelom otvorenom prostoru otkriveni su dijelovi radionice: prostor s nadstrešnicom, kanali za dovod i odvodnju vode, prostorije za potrebu izrade keramičarskih predmeta i ostali nalazi.

Osim što je u potpunosti istražena velika zapadna peć, ostali arheološki objekti nisu u cijelosti definirani. Naime, do zdravice (na cijelom prostoru od blizu 2000 m²) preostao je arheološki sloj od oko 20 cm, koji će biti predmetom istraživanja 2008. godine. Ova se situacija javila poradi složenosti stratigrafskih pojava na prostoru arheološkog terena. U trenutku kada smo na pojedinom prostoru lokaliteta mislili da je posve jasna njegova namjena, iznenada su se javili novi čimbenici koji su ukazivali da je prostor radionice bio i nekoliko puta prenamijenjen. No uvijek unutar gospodarske keramičarske djelatnosti. Upravo je to bio i razlog poradi koga nismo odlučili proširiti prostor naših istraživanja, već se ograničiti na onaj isti prostor koji je otvoren 2006. godine. Ujedno, razlog naše odluke je i izuzetna vrijednost naših nalaza unutar keramičarskih radionica. Naime, Crikvenica ima tu sreću da je na prostoru lokaliteta Igralište izostala urbanizacija tijekom svih proteklih stoljeća. Ta je činjenica uspjela očuvati lokalitet i nalaze *in situ* i to izgleda na cijeljoj njegovoj površini.

Na kraju valja istaknuti da je ove godine otkriven cijeli niz keramičkih metalnih i staklenih predmeta koji su označeni i izdvojeni kao posebni nalazi. U ovu skupinu ubrajamo ponajprije cijelu seriju pečata Seksta Metilija Maksima, vlasnika crikveničke radionice. Osim keramike uporabne kućanske namjene, izdvajaju se nalazi amfora. Uz Dressel 2-4 i crikveničke amfore, javlja se cijeli repertoar amfora izrazitih lokalnih obilježja. Njihova će tipologija biti dijelom lokalne produkcije crikveničke radionice.

Prema već provedenim analizama C14, ova je radionica djelovala od vremena kasne Republike do kraja 2. st. po. Kr.

Literatura

Dračić, A., 1991, Naselje na ušću Dubračine od II do VI vijeka, *VinZbor* VI, Crikvenica, 235 – 247.

Lipovac Vrkljan G., 2004, Crikvenica – Igralište, izvješće, Zagreb

Lipovac Vrkljan G., 2005, Crikvenica – Igralište, *HAG* 1/2004, Zagreb, 164 – 165.

Lipovac Vrkljan G. 2005a, Zaštitna arheološka istraživanja u Crikvenici, *AIA* Sv I., Zagreb, 73-76.

Lipovac Vrkljan G. 2007, Otkriće lokalne rimske keramičarske radionice u Crikvenici, *ALA*, Sv III., Zagreb, 83-87.

Lipovac Vrkljan G., 2007a; Crikvenica – Igralište, *HAG*, 3/2006, Zagreb, 287 – 290.

Starac, R., 1991, Antička keramika s lokaliteta "Igralište" u Crikvenici, *VinZbor* VI, Crikvenica, 221 – 235.

Summary

The most recent explorations in 2007 are a direct continuation of explorations in 2006. Excavations continued at the same site all the way to a layer which represents a first-century workshop. At the moment, the earliest activities of the workshop cannot be defined because the level of sterile soil for this entire site has not yet been defined.

Apart from the large western kiln which was entirely examined, archaeological structures are not completely defined. Namely, an approximately 20 cm archaeological layer remains above sterile soil over the entire area of the site (ca. 2,000 m²), which will be the subject of explorations in 2008. This situation occurred due to the complexity of

stratigraphic events at the archaeological site. Just when the use of a given position at the site was fully clarified, there suddenly appeared new elements which indicated that the workshop's activities changed several times during its operation. However, these changes were all within the scope of pottery production. This was the reason why the area of explorations was not extended, rather research was limited to the same area which opened in 2006. Another reason for this decision is the exceptional value of the discoveries within the pottery workshops. It is fortunate that there was no urban development at the Igralište site in Crikvenica over the course of the past centuries. This fact helped preserve the site and finds in situ, seemingly over its entire area. The level of preservation of the finds makes this site a unique case anywhere in Croatia. Judging by published reports, the uniqueness of this site is not even limited to Croatia, but is much broader. Up to the present, apart from Crikvenica, none of the excavated pottery manufacture sites revealed the entire assortment of preserved archaeological structures and finds of a pottery workshop. The finds from Ptuj, which was a prominent crafts centre, including pottery production, are comparable to those from Crikvenica. The finds from Italy, from the Forlimpopoli site near Rimini, can be placed alongside this site. In this very short list, the Crikvenica pottery workshop stands out due to the discovery of pottery with local features, which reveals strong domestic production at the very beginning of Romanization. Its typology will be defined in the coming years and this will be the basic sample from which it will be possible to deduce the basis of Roman provincial pottery in Croatia.

The previous hypothesis that there was a pottery workshop with local features at the Igralište site was confirmed. Also, parts of the workshop were discovered over the entire open area: a room with eaves, channels for water supply and drainage, rooms used for pottery production and other finds. The stamps of the workshop's owner were found on tegulae bearing the name Sextus Metilius Maximus. In addition, a special type of amphorae was discovered which is presumed to have been produced in the Crikvenica workshop as a local type, albeit modelled after samples of Forlimpopoli amphorae (Late Republic and Early Imperial amphorae with flat bottoms).